ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଠ

ଭାରତର ପରମ୍ପରା
(Traditions of India)

ପରମ୍ପରା କ'ଣ ?

କୌଣସି ଜାତି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମାଜ ଅଥବା ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ସୁସ୍ଥ ଲୋକରୀତି, ଧର୍ମ, ବିଶ୍ୱାସ, ଜୀବନଧାରା ବା ଶୈଳୀ, ଯାହାକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପିଢ଼ି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି ତାହାକୁ ପରମ୍ପରା କୁହାଯାଏ । ସୁସ୍ଥ ପରମ୍ପରା କୌଣସି ଉଗ୍ର ଧର୍ମାନ୍ଧତା, କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣ ଅଥବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଉପରେ ଆଧାରିତ ନୁହେଁ ।

ଉକ୍ତ ପରମ୍ପରା ଯୋଗୁଁ ଭାରତରେ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ, ସଫଳ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଉଦାର ଧର୍ମ ଚେତନା, ଅନୁକରଣୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଆଦର୍ଶ ଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିଛି । ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଭାରତର ପରମ୍ପରା ଆଦୃତ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ଗର୍ବିତ କରିଛି ।

୧. ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ପରିବାର :

ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ଯୌଥ ପରିବାରର ପରମ୍ପରା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଆସୁଛି । ଏ ଭଳି ପରିବାର କେବଳ ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେମାନଙ୍କ ସନ୍ତାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ନ ରହି, ଜେଜେବାପା, ଜେଜେମା', ବାପା, ମା', ବଡ଼ବାପା, ବଡ଼ମା, ଦାଦା, ଖୁଡ଼ୀ, ପୁଅ, ବୋହୂ, ପୁତୁରା, ପୁତୁରାବୋହୂ, ନାତି, ନାତୁଣୀ ବୋହୂ ଏବଂ ବିବାହ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଝିଅ, ଝିଆରୀ, ନାତୁଣୀଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥାଏ । ପୁଅ ବିବାହ କରିବା ପରେ ଅଲଗା ନ ରହି ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ନିଜ ବାପା, ମା, ଭାଇ,ଭଉଣୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଳିମିଶି ରହିଥାଏ । ଏହିଭଳି ଭାବରେ ସମଗ୍ର କୁଟୁମ୍ବ ଏକତ୍ର ରହିବାକୁ ଯୌଥ ପରିବାର କୁହାଯାଏ । ପରିବାରର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ଓ ରୋଜଗାର ନ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସମାନ ଭାଗ ଥାଏ । ପରିବାରର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାନ୍ତି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଯୌଥ ପରିବାର ପିତୃବଂଶୀୟ ବା ମାତୃବଂଶୀୟ ହୋଇପାରେ । ପିତୃବଂଶୀୟ ଯୌଥ ପରିବାର ଗଠନର ମୂଳରେ ପିତା-ପୁତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ରହିଥିବାବେଳେ ମାତୃବଂଶୀୟ ଯୌଥ ପରିବାର ଗଠନର ମୂଳରେ ମାତା-କନ୍ୟା ସମ୍ପର୍କ ରହିଥାଏ । ଯୌଥ ପରିବାରକୁ ବିସ୍ତାର୍ଣ୍ଣ ପରିବାର ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପରିବାର କହିଲେ ଅତି କମ୍‌ରେ ଦୁଇଟି ଦମ୍ପତି ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ବାସକରି ପିତା-ପୁତ୍ର ବା ମାତା-କନ୍ୟା ସମ୍ପର୍କର ବିସ୍ତାରଣକୁ ବୁଝାଏ । ଭାରତରେ ସାଧାରଣତଃ ପିତୃବଂଶୀୟ ଯୌଥ ପରିବାର ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

(ଖ) ବିବାହ:

ଭାରତରେ ବିବାହକୁ ପତି-ପତ୍ନୀଙ୍କର ଏକ ପବିତ୍ର ବନ୍ଧନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାକୁ ଏକ ପବିତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଏହା ଏକ ସଂସ୍କାର ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୀତିଗତ ଭାବେ ପାଳନୀୟ । ତେଣୁ ବିବାହକୁ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଇଛି । ସନ୍ତାନମାନଙ୍କପାଇଁ ସାଥୀ ଖୋଜିବା ପିତାମାତାଙ୍କର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପସନ୍ଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସନ୍ତାନଙ୍କର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କେତେକ

କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ନିଜ ପସନ୍ଦର ସାଥୀ ବାଛିବା ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଭାରତରେ ବିବାହକୁ କେବଳ ଦୁଇଜଣ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କ ମିଳନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରା ନ ଯାଇ ଦୁଇଟି ଯୌଥ ପରିବାରର ମିଳନ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଚଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବିବାହ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସୃତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତ ପଦ୍ଧତିରେ ପରମ୍ପରା ଓ ରୀତିଗୁଡ଼ିକ ସମାନ ଥାଏ । ଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅଧିବାସୀ ନିଜର ଧର୍ମନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ବିବାହ ସମ୍ପାଦନ କରିଥାନ୍ତି । ଏକ ପବିତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିବା ବିବାହ ବନ୍ଧନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଏକ ପ୍ରଧାନ ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରା ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

ତୁମେ ଦେଖିଥିବା ଏକ ବିବାହ ଉତ୍ସବର ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

(ଗ) ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ:

ଭାରତୀୟ ସମାଜ କେତେକ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପାଳନ କରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଏକ ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ପରିବାରରେ ବରିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା, ସେମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା, ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପରିବାର ପରିଚାଳନା କରିବା ଏବଂ ପରିବାରର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଭାରତୀୟ ପରିବାରର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ସକାରାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିଥିବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ତଥା ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ନକରି ସମ୍ମାନର ସହ ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ଏବଂ ସାକ୍ଷାତ୍ ହେବା ସମୟରେ ନତମସ୍ତକ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କରିବା ଭାରତୀୟ ସମାଜର ପାରମ୍ପରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ, ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଶାଳୀନତା, ନମ୍ରତା ଓ ଭଦ୍ରତା ଏବଂ ଦୟା, ଦାନ, ସେବା, ସ୍ନେହ ଓ କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକ ଭାରତରେ ପରମ୍ପରାଗତ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଧୀରେ ଧୀରେ ଭାରତରେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକର ଅବକ୍ଷୟ ହେଉଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ଏହାର କାରଣ ଓ ସମାଧାନ ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମର ମତାମତ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଘ) ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ :

ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ କେତେକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରମ୍ପରା ରହିଛି । ପ୍ରଥମତଃ ସନ୍ତାନର ଉପଯୁକ୍ତ ଲାଳନପାଳନ, ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କାର ଓ ସଂସାର ଗଠନ ପରିବାରରେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକ ପ୍ରଧାନ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ପରିବାରର ବୟସ୍କ ଓ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟ ତଥା ପିତାମାତାଙ୍କର ସେବାଯତ୍ନ କରିବା ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କନିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତୃତୀୟତଃ "ଅତିଥି ଦେବୋ ଭବଃ'' ନୀତିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଭଗବାନ୍ ତୁଲ୍ୟ ମନେ କରି ଅତିଥିଙ୍କର ସସମ୍ମାନ ସେବା ଓ ସତ୍କାର ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଏକ ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଚତୁର୍ଥତଃ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେବା, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା, ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ସମ୍ମାନ ଦେବା ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ପଞ୍ଚମତଃ ଧାର୍ମିକ ରୀତିନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରିବା ଏବଂ ପରଲୋକଗତ ଆତ୍ମାର ଶାନ୍ତି ଓ ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଏକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବେ ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରା ରହିଛି । ଷଷ୍ଠତଃ ବାସଗୃହ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓ ଧର୍ମପୀଠର ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ଏବଂ ପରିବାରର ପବିତ୍ରତା ଓ ବିଶୁଦ୍ଧତା ରକ୍ଷା କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ପରମ୍ପରାଗତ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

(ଚ) ଉତ୍ସବ ପାଳନ :

ସନ୍ତାନର ଜନ୍ମ, ନାମକରଣ, ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ, ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ, ଉପନୟନ ଓ ବିବାହ ସମୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ପରିବାରରେ ଆନନ୍ଦ ଖେଳିଯାଇଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଇଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଧର୍ମୀୟ ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକରୁ କେତୋଟି ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସବ ହେଉଛି ହୋଲି, ଶ୍ରୀରାମନବମୀ, ଗୁଡ ଫ୍ରାଇଡେ, ବୁଦ୍ଧଜୟନ୍ତୀ, ଗୁରୁପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ସବିବାରତ୍, ରକ୍ଷାବନ୍ଧନ, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ଇଦ୍-ଉଲ୍-ଫିତର, ଗଣେଷ ଚତୁର୍ଥୀ, ନବରାତ୍ରୀ, ବିଜୟା ଦଶମୀ, ଦୀପାବଳୀ, ଇଦ୍-ଉଲ୍-ଜୁହା, ମହରମ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମ । ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରାଭାବେ ବିବେଚିତ ଏହି ଉତ୍ସବଗୁଡ଼ିକର ପାଳନ ଅବସରରେ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟମାନେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଓ ସଂପର୍କୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଧର୍ମୀୟ ରୀତିନୀତି ଓ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ସମସ୍ତେ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି ।

> ***ତୁମ ପାଇଁ କାମ :***
>
> ***ତୁମ ପରିବାରରେ ପାଳନ କରାଯାଇଥିବା ଏକ ଧାର୍ମିକ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନ କର ।***

(୨) ଧାର୍ମିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା :

ଭାରତୀୟମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦୃଢ଼ ଭଗବତ ବିଶ୍ୱାସୀ । ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାର ଧାର୍ମିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟରେ ଗଭୀର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ନିହିତ ରହିଛି । ଋକ୍ ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବା ପାରମ୍ପରିକ ମତ ଅନୁଯାୟୀ ସମଗ୍ର ପ୍ରକୃତି ଓ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସ୍ରଷ୍ଟା ହେଉଛନ୍ତି ଏକ ପରମଶକ୍ତି ବା ପରମେଶ୍ୱର । ତେଣୁ ଋକ୍ ବେଦ ସମୟରୁ ଭାରତରେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ବିଶ୍ୱାସର ପରମ୍ପରା ରହିଆସିଛି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାରୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସତ୍ତା ରହିଛି । ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ସେହି ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରିବାର ପରମ୍ପରା ରହି ଆସିଛି । ମୁସଲମାନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନେ ମଧ୍ୟ ଏକେଶ୍ୱରବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଭାରତୀୟମାନେ ଈଶ୍ୱର ଭକ୍ତି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । ପରମାତ୍ମା ସହିତ ଜୀବାତ୍ମା ବା ଆତ୍ମାର ସମ୍ପର୍କ ପାଇଁ କର୍ମ ଜ୍ଞାନ ଓ ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ସର୍ବ ଜନାଦୃତ । ଚିରନ୍ତନ, ଜନ୍ମହୀନ, ସ୍ୱୟଂସ୍ଥିତ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣକୁ ସବୁ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ନିଜ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚେତନା ବଳରେ ସବୁଧର୍ମର ମଣିଷ ଏକାକାର ହୋଇପାରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ।

> ***ତୁମ ପାଇଁ କାମ :***
>
> ***ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଉପରେ ଇସ୍‌ଲାମ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରଭାବଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କର ।***

(ଖ) ଉଦାରତା :

ଭାରତୀୟ ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା ଏକ ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରମ୍ପରା । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଧର୍ମକୁ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନତମ ସଂଗଠିତ ଧର୍ମ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମ ନାମରେ ଏକ ବିଧିବଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତାହା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୈନଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା । ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରୁନଥିଲେ ବରଂ ସେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିବା ଆଚରଣ ବିଧିରେ ସବୁଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମାନ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସମ୍ରାଟ ଆକବର ଦିନ-ଇ-ଇଲ୍ଲାହୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ସର୍ବଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟରେ ଏକ ନୂତନ ଧାର୍ମିକ ପନ୍ଥା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ଭାରତରେ ଇସ୍‌ଲାମ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରବେଶ ପରେ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବକୁ ବିରୋଧ

କରାଯାଇ ନଥିଲା, ଅପରନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅନୁପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲା ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> ***୧୫୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆକବର ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ସାରତତ୍ତ୍ୱର ସମନ୍ୱୟରେ ଦିନ୍-ଇ-ଇଲ୍ଲାହୀ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଏହାର ଘୋଷଣା ପଛରେ ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ ବୋଲି ବାର୍ତ୍ତା ଦେବା ଆକ୍‌ବରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଏହା ଏକ ନୂତନ ଧର୍ମ ନ ଥିଲା, ଏହା ଥିଲା ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମରେ ପ୍ରଚଳିତ ନୈତିକ ନିୟମ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏକ ଜୀବନ ଶୈଳୀ ।***

ଭକ୍ତିବାଦ, ଶିଖଧର୍ମ ଓ ବ୍ରାହ୍ମ ମତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦରର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କାରକମାନେ ସବୁଧର୍ମକୁ ସମାନ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବେ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ନିରପେକ୍ଷତା ଭାରତରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟିକଲା ।

(ଗ) ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା:

ଭାରତରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜାର ପରମ୍ପରା ବହୁ ପୂର୍ବ କାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ମୋହରମାନଙ୍କରେ କାଳୀ ବା ଦୁର୍ଗା ଏବଂ ପଶୁପତି ବା ଶିବଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଜୈନ ତୀର୍ଥଙ୍କର ଓ ମହାବୀର ଜୀନ, ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଓ ବୋଧିସତ୍ତ୍ୱ, ଶିବ, ବିଷ୍ଣୁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, କାର୍ତ୍ତିକେୟ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦୁ ଦେବତା ଓ ସେମାନଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅବତାର ଏବଂ ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ଦେବୀଙ୍କ ପଥର ଓ ବ୍ରୋଞ୍ଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ପରମ୍ପରାର ସୂଚନା ଦେଇଛି । ଗୁପ୍ତ ଯୁଗରୁ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ହୋଇ ସଂପୃକ୍ତ ଧର୍ମର ଦେବଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜାର ବିଧି ନ ଥିବା ଧର୍ମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ଧର୍ମପୀଠମାନଙ୍କରେ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପୂଜା ହେଉଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବାସଗୃହ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପୂଜା କରାଯାଏ । କେତେକ ଧର୍ମରେ ପ୍ରକୃତି ପୂଜା ଓ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପୂଜାର ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

> **ତୁମ ପାଇଁ କାମ :**
>
> ***ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ସୃଷ୍ଟିକୁ କେଉଁ ଧର୍ମରେ କେଉଁ ରୂପରେ ଓ କି ଭଳି ପୂଜା କରାଯାଏ ?***

(ଘ) ପୂଜାବିଧି:

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ପରିବାରର ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ ବା ବରିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟହ ଧର୍ମ ପୀଠରେ ବା ନିଜ ବାସଗୃହରେ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିବା ଭାରତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପରମ୍ପରା । ଏହି ଦୈନନ୍ଦିନ ପୂଜା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ସପ୍ତାହର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନରେ ଓ ନିଜ ଧର୍ମର ପର୍ବ ଦିବସମାନଙ୍କରେ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମପୀଠକୁ ଯାଇ ସାମୂହିକ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନାରେ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି । ପ୍ରତିବର୍ଷ କେତେକ ଧାର୍ମିକ ପର୍ବରେ ଏକ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ଥାନରେ ସାର୍ବଜନୀନ ପୂଜା ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଧାର୍ମିକ ପର୍ବଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସରସ୍ୱତୀ ପୂଜା, ଶିବରାତ୍ରୀ, ଶ୍ରୀରାମନବମୀ, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ଗଣେଶପୂଜା, ଦୁର୍ଗାପୂଜା, ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ଓ କାଳୀପୂଜା; ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଇଦ୍-ଉଲ୍-ଫିତର୍; ଇଦ୍-ଉଲ୍-ଜୁହା ଓ ମହରମ୍; ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କର ଗୁଡ୍ ଫ୍ରାଇଡ଼େ, ଇଷ୍ଟର ସଟର ଡ଼େ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମ; ଜୈନମାନଙ୍କର ମହାବୀର ଜୟନ୍ତୀ; ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଶିଖମାନଙ୍କର ଗୁରୁନାନକ ଜୟନ୍ତୀ ଓ ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂ ଜୟନ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଏହି ପୂଜା ସମୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ଧର୍ମମତ ଅନୁଯାୟୀ ଦୀପ, ଧୂପ, ଫୁଲ, ଚନ୍ଦନ, ସିନ୍ଦୂର, ଅତର ଆଦିର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ, ଭଜନ, କୀର୍ତ୍ତନ, ପ୍ରାର୍ଥନା ତଥା ହୋମ ଯଜ୍ଞର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ସାର୍ବଜନୀନ ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଧାର୍ମିକ ପର୍ବମାନଙ୍କ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଡ) ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ : ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଧର୍ମମତ ନର୍ବିଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, କର୍ମବାଦ, ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ସମାନତା, ସହାବସ୍ଥାନ ଓ ସହନଶୀଳତା ତଥା ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରେମ, ବିଶୁଦ୍ଧ ଚରିତ୍ର, ଭକ୍ତି, ଦୟା, ଦାନ, କ୍ଷମା ଓ ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଧର୍ମରେ ଜାତିପ୍ରଥା ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ଭେଦାଭେଦ ଓ ଉଚ୍ଚନୀଚ ମନୋଭାବ, ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା, ଅନୀତି ଓ ଅନ୍ୟାୟ ତଥା ଘୃଣା, ଦ୍ୱେଷ, ଈର୍ଷା ଓ ଲୋଭକୁ ବିରୋଧ କରାଯାଇଛି । ଧର୍ମ ପାଳନକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଚତୁର୍ଧାମ ଯାତ୍ରା, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ମକ୍କା ଯାତ୍ରା ସଂପୃକ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କର ଏକ ପାରମ୍ପରିକ ବିଶ୍ୱାସ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଇସ୍‌ଲାମ୍ ଧର୍ମରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାର୍ମିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମର୍ଥ ମୁସଲମାନ ଇସ୍‌ଲାମ୍ ଧର୍ମର ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ମକ୍କାକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରି ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଉପାସନାର ମୁଖ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର କାବାକୁ ଭକ୍ତି ଜଣାଇବା ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ଯାତ୍ରାକୁ "ହଜ୍" କୁହାଯାଏ ।

୩. ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି :

ବିଭିନ୍ନ ଦେଶୀୟ ଓ ବିଦେଶାଗତ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତୀୟ ଭାବଧାରାରେ ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତିର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତତ୍ତ୍ୱ ବଦ୍ଧମୂଳ ଭାବେ ସୁରକ୍ଷିତ ରହି ଏକ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରାଣପିଣ୍ଡ ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୁଏ । ବୈଦିକ ଯୁଗର ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ପିତୃକୈନ୍ଦ୍ରିକ ପରିବାରର ପରିଚାଳନା ପଦ୍ଧତି, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଗଭୀର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବ, ଗ୍ରାମ୍ୟଜୀବନ, ଜାତି ପ୍ରଥା ଓ ଜୀବନର ଚତୁରାଶ୍ରମ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଚାରିଟି ଅବସ୍ଥାକୁ ଚତୁରାଶ୍ରମ କୁହାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବା ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ସମୟ; ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ବା ସାଂସାରିକ ଜୀବନ ସମୟ; ବାନପ୍ରସ୍ଥ ବା ତପସ୍ୟାରେ ମଗ୍ନ ହେବା ସମୟ ଏବଂ ସନ୍ନ୍ୟାସ ବା ଆତ୍ମସଂଯମ ସହିତ ସତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିବା ସମୟ ।

ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଲାଭ କରିଛି । ସେମାନଙ୍କର ଛଅଟି ଦାର୍ଶନିକ ପଦ୍ଧତି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଅବଦାନଭାବେ ମନେ କରାଯାଏ । ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା "ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍" ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବରେ ବଳିଷ୍ଠ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗର ବିଶିଷ୍ଟ ଅବଦାନ ରୂପେ ବିବେଚିତ ଛଅଟି ଦାର୍ଶନିକ ପଦ୍ଧତି ହେଉଛି ସାଂଖ୍ୟ, ଯୋଗ, ନ୍ୟାୟ, ବୈଶେଷିକ, ପୂର୍ବ ମୀମାଂସା ଓ ଉତ୍ତର ମୀମାଂସା ।

(ଖ) ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ଚିତ୍ରକଳା :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରୁ ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶାସକଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ଗୁମ୍ଫା, ସ୍ତୂପ, ସ୍ତମ୍ଭ, ପ୍ରାସାଦ ଏବଂ ମନ୍ଦିର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମପୀଠ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରହିଛି । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭାରତୀୟ କୁଶଳୀ

କାରିଗରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମାଟି, ପଥର ଓ ଧାତୁରେ ଦେବା ଦେବୀ, ରାଜାମହାରାଜା, ପଶୁପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଭାରତରେ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ପ୍ରାଗ୍-ଐତିହାସିକ ଯୁଗରୁ ଚିତ୍ରକଳାର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ସମୟକ୍ରମେ ଏହାପ୍ରତି ଆଦର ଓ ଆଗ୍ରହ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଏବଂ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚିତ୍ରକାରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶୈଳୀ ବିକଶିତ ହୋଇ ଚିତ୍ରକଳାର ଏକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ଚିତ୍ରକଳାର ପରମ୍ପରା ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରି ଭାରତୀୟ କଳାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

(ଗ) ନୃତ୍ୟଗୀତ :

ନୃତ୍ୟଗୀତ ଭାରତର ଏକ ମୌଳିକ କଳା । ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ବିକଶିତ ହୋଇ ଏହା ଭାରତରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଆଧୁନିକ କାଳରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଦେଶୀ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତକୁ ଗୌରବମଣ୍ଡିତ କରିଥିବା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଭାରତର ନିଜସ୍ୱ ପାରମ୍ପରିକ ଶୈଳୀର ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦେଶ ଭିତରେ ଓ ଦେଶ ବାହାରେ ସୁବିଖ୍ୟାତ ଓ ସମ୍ମାନିତ । ପ୍ରାଚୀନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀରୁ ଭାରତର ପାରମ୍ପରିକ ନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବିକଶିତ । ସାମବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତର ସୃଷ୍ଟି । ଭାରତରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତକୁ କେବଳ ମନୋରଞ୍ଜନ ବା ଜୀବନଧାରଣର ମାଧ୍ୟମଭାବେ ମନେ କରାଯାଏ ନାହିଁ, ଏହାକୁ ଶିଳ୍ପୀର ସୃଜନ ପ୍ରବଣତା ଓ ଭାରତୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରାର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦାନଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତ ବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକନୃତ୍ୟ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ନୃତ୍ୟ ଏବଂ ଲୋକଗୀତ ଓ ଲଘୁ ସଂଗୀତ ସାମାଜିକ ବା ଧାର୍ମିକ ଉତ୍ସବମାନଙ୍କରେ ପରିବେଷଣ କରାଯିବା ଭାରତରେ ଏକ ପରମ୍ପରା ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଘ) ସାହିତ୍ୟ :

ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ସାହିତ୍ୟର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବେଦକୁ ଭାରତରେ ପ୍ରାଚୀନତମ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ବେଦ ଥିଲା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଖ ନିଃସୃତ ବାଣୀ । ଏହା ରଚିତ ହେବା ପାଇଁ ଦୀର୍ଘକାଳ ଲାଗିଥିଲା । ଋକ୍‌ବେଦରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ତିନିଟି ବେଦ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସଂହିତା, ଆରଣ୍ୟକ, ଉପନିଷଦ, ଶାସ୍ତ୍ର, ସୂତ୍ର, ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ରଚନା ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୃଜନଶୀଳତାର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ବୈଦିକ ତଥା ପୌରାଣିକ ସାହିତ୍ୟକୁ ଭିତ୍ତି କରି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହେଲା । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ରଚିତ ନାଟକ, କବିତା, ଗୀତିକାବ୍ୟ, ଗଳ୍ପ, ଇତିହାସ, ଜୀବନୀ, ଅଭିଧାନ ଓ ବ୍ୟାକରଣ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହେଲା । କାଳିଦାସ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଏକ ଆଦର୍ଶ ହେଲେ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନଭାବେ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ପରମ୍ପରା ବିକଶିତ ହେଲା । ଇସ୍‌ଲାମୀୟ ଓ ମୋଗଲ ଶାସନରେ, ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଶାସନ ସମୟରେ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତୋତ୍ତର ଭାରତରେ ସଂସ୍କୃତ, ହିନ୍ଦୀ, ପାରସୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ଇଂରାଜୀ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇ ଏହି ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରହିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ବିଶ୍ୱର ନିଖୁଣତମ ଭାଷାଭାବେ ବିବେଚିତ ତଥା ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱର ମୂଳଭିତ୍ତିଭାବେ ଗୃହୀତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି । ଏହା ଭାରତର ସମସ୍ତ ଭାଷାର ଶବ୍ଦାବଳୀ ଓ ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଏତେ ଦୂର ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ଯେ ସମସ୍ତ ଭାଷାର ମୂଳ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତ ବୋଲି ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି ।

(ଢ) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ଓ ଆୟୁର୍ବିଦ୍ୟା :

ଜ୍ୟୋତିଷ ବେଦାଙ୍ଗରେ ଓ ଅଥର୍ବ ବେଦରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇ ସେହି ସମୟରୁ ଏହି ଦୁଇ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଗ୍ରହ ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା ସୃଷ୍ଟି କଲା । ପରେ ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖ୍ୟାତନାମା ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ଓ ଚିକିତ୍ସା-ବିଜ୍ଞାନୀ ଏହି ଦୁଇ ବିଦ୍ୟାର ବିକାଶ ଘଟାଇଲେ । ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଦେଶ ଭାରତରୁ ଏହି ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ଓ ଆୟୁର୍ବିଦ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କଲେ । ଭାରତର ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନର ପରମ୍ପରା ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ଓ ଦେଶ ବାହାରେ ଖ୍ୟାତ ଓ ଆଦୃତ । ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପକରଣ ଓ ପଦ୍ଧତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତର ପାରମ୍ପରିକ ଆୟୁର୍ବେଦ ଚିକିତ୍ସା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜନପ୍ରିୟ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତାର ଔଷଧୀୟ ଗୁଣର ଆଧାରରେ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାୟରେ ଚିକିତ୍ସାର କୌଣସି ପାର୍ଶ୍ୱ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନ ଥିବାରୁ ଆୟୁର୍ବେଦ ବିଦ୍ୟାର ପରମ୍ପରା ଦିନକୁ ଦିନ ଦୃଢ଼ତର ହେଉଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଔଷଧୀୟ ଗୁଣ ଥିବା କୋଡ଼ିଏ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତା ସଂଗ୍ରହ କର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଉପାଦେୟତା ବର୍ଣ୍ଣନ କର ।

୪. ରାଜନୈତିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ଗଣତନ୍ତ୍ର :

ବୈଦିକ ଯୁଗରେ 'ସଭା' ଓ 'ସମିତି' ନାମକ ଦୁଇଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ ରହିଥିଲା । 'ସଭା'ରେ ଧନୀ, ବିଜ୍ଞ ଓ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ସଦସ୍ୟ ରହିଥିବା ବେଳେ 'ସମିତି'ରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଏପରିକି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମଧ୍ୟ ସଦସ୍ୟ ମନୋନୀତ ହେଉଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ସେମାନେ ନିଜର ମତ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ରାଜାମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହେବାର ଆଶଙ୍କାକୁ ଦୂର କରୁଥିଲେ । କୌଣସି ରାଜାଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଗାଦିଚ୍ୟୁତ କରି ନୂତନ ରାଜା ନିର୍ବାଚିତ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତୋତ୍ତର ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଦତ୍ତ ଛଅଟି ମୌଳିକ ଅଧିକାର ମଧ୍ୟରୁ ସମାନତାର ଅଧିକାର, ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର, ଧର୍ମଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକାର ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ।

(ଖ) ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର :

ଋକ୍ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ 'ଗଣ' ନାମରେ ପରିଚିତ କେତେକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ "ଗଣପତି" ବା 'ଜ୍ୟେଷ୍ଠ'ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଷୋହଳଟି ମହାଜନପଦ ମଧ୍ୟରୁ ଭ୍ରିଜି ଓ ମଲ୍ଲ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେତେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧି ଓ ନିର୍ବାଚିତ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଭ୍ରିଜି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଆଠଟି ବଂଶ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ଏକ ଜନ ପ୍ରତିନିଧି ସଭା ଓ ନିର୍ବାଚିତ ରାଜା ଥିଲେ । ଏଣୁ ଭାରତର ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପରମ୍ପରାଗତ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

(ଗ) ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ:

ଗ୍ରାମ ସ୍ତରରେ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ଶାସନର ମୂଳଭିତ୍ତି ଭାବେ ରହିଆସିଛି । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଜାତକଗଳ୍ପମାଳାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ସମ୍ରାଟ୍ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୌର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସୁଲ୍‌ତାନୀୟ, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସନ ସମୟରେ ଶାସକମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ନ ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତିଷ୍ଠି ରହିଥିଲା । ଲର୍ଡ ରିପନ୍ ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟ ହେବା ପରେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ

ଏକ ନିୟମିତ ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହିପରି ଭାବେ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ଭାରତରେ ଏକ ବହୁ ପୁରାତନ ରାଜନୈତିକ ପରମ୍ପରା ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> *ଲର୍ଡ ରିପନ ୧୮୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟ ଓ ଜଣେ ନିର୍ବାଚିତ ଚେୟାରମେନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ, ଉପଖଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନୀୟ ବୋର୍ଡ ଏବଂ ଉପଖଣ୍ଡର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବୋର୍ଡ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସହରଗୁଡ଼ିକରେ ପୌର ପାଳିକା ବୋର୍ଡ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ ବେସରକାରୀ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଏହାର ଚେୟାରମେନ୍ ବା ନଗରପାଳ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।*

(ଘ) ଶାସନର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ :

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାସକଙ୍କ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ଅଞ୍ଚଳର ବିଶାଳତା ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶାସନର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ କରାଯାଇ ଏହାକୁ ଫଳପ୍ରଦ କରାଯାଇଛି । ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ରାଜା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶାସକ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପରିବାରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଗ୍ରାମ, ବିଶ୍, ଜନ ବା ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଶାସନକୁ ବିକେନ୍ଦ୍ରିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ମୌର୍ଯ୍ୟ, କୁଶାଣ, ଗୁପ୍ତ, ସୁଲତାନୀୟ, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସନରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବ୍ଲକ୍, ସବ୍-ଡିଭିଜନ ବା ଉପଖଣ୍ଡ, ଜିଲ୍ଲା ଓ ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଶାସନର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ହୋଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନ ରହିଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତରେ ଶାସନ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି ।

(ଙ) ପ୍ରାଶାସନିକ ପଦ୍ଧତି :

ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସ୍ୱାଧୀନତୋତ୍ତର ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରାଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରାଶାସନିକ ପଦ୍ଧତିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ । ଆଜିର ଭାରତୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଶାସକ ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଓ ସମର୍ଥନ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ଥିବା ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଶାସନର ନୀତିଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ଥିବା ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ବହୁଦିନପୂର୍ବେ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥିବା ଶାସନ ଓ ପ୍ରାଶାସନିକ ପଦ୍ଧତିର ଏକ ସଂଶୋଧିତ ରୂପ । ଶାସନକୁ ସଫଳ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଖୋଲି ସେଗୁଡ଼ିକର ପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ସହିତ ଜଣେ ପ୍ରଶାସନିକ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଅର୍ପଣ କରିବା ଭାରତୀୟ ରାଜନୈତିକ୍ ପରମ୍ପରାର ପରିଣତି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

> *ତୁମ ପାଇଁ କାମ :*
>
> *ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକର ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗୀୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଲେଖି ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।*

୫. ଆର୍ଥନୀତିକ ପରମ୍ପରା:

(କ) କୃଷି :

ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା କୃଷିର ପରମ୍ପରା ବହୁ ଦିନରୁ ପ୍ରଚଳିତ । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗର ଶାସକ ଓ ଶାସିତ ତଥା ସାଧାରଣ ଜନତା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶ ପାଇଁ କୃଷି ଉପରେ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ଭାରତରେ ପରମ୍ପରାଗତ । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ କାଷ୍ଠ ନିର୍ମିତ ଲଙ୍ଗଳ ଓ ପଥର ନିର୍ମିତ ଦା' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଧାନ, ଗହମ, ଯବ, ଲେମ୍ବୁ, ନଡ଼ିଆ, କାର୍ପାସ୍ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ପ୍ରଥମେ ଧାନ, ଗହମ,

ଯବ, ତୈଳବୀଜ ଓ କାର୍ପାସ୍ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ଜମିର ଅଭାବ ନ ଥିବାରୁ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ କର୍ମଠ ହୋଇଥିବାରୁ ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତିର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ କୃଷିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ନିଜ ଅଧିକାରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଚାଷ ଜମି ରହିଥିଲା । ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ବୃଦ୍ଧି ଓ ଗୋସମ୍ପଦର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ବୈଦିକ ସ୍ତୋତ୍ର ଆବୃତ୍ତି କରାଯାଉଥିଲା । ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗରେ ଜଳସେଚନର ବିକାଶ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଚାଷଜମିକୁ ପରିବାରର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପେ ବିବେଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବେ ବହୁଦିନ ଧରି କୃଷିକୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଭାରତୀୟ ଜୀବିକାନିର୍ବାହର ପନ୍ଥା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

(ଖ) ପଶୁପାଳନ :

କୃଷି ଭଳି ପଶୁପାଳନ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଏକ ଆର୍ଥନୀତିକ ପନ୍ଥାଭାବରେ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଅଧିବାସୀଗଣ ଷଣ୍ଢ, ବଳଦ, ମଇଁଷି, ମେଣ୍ଢା, ଘୁଷୁରୀ, କୁକୁର, ହାତୀ ଓ ଓଟ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଗୋପାଳନ ଓ ଗୋସମ୍ପଦର ସୁରକ୍ଷାପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନ୍ତରିକତାର ସହିତ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିଲେ । ଗୋହତ୍ୟା ଓ ଗୋମାଂସ ଭକ୍ଷଣକୁ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯାଇଥିଲା । ଜନବସତି ଠାରୁ ଦୂରରେ ଗ୍ରାମର ବାହାରେ ଗୋଚର ଜମି ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇଥିଲା । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଘୋଡ଼ା, କୁକୁର, ଗଧ, ଛେଳି ଓ ମେଣ୍ଢା ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଚାଷ କାର୍ଯ୍ୟ, ପରିବହନ, ଯୁଦ୍ଧ, କ୍ରୀଡ଼ା, ଶତ୍ରୁ ବା ଅପରାଧୀର ସ୍ଥାନକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ତଥା କେତେକ ପଶୁଙ୍କ ମାଂସରୁ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ପଶୁପାଳନର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରି ଭାରତରେ ବହୁଦିନରୁ ଏହା ଅନ୍ୟ ଏକ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପନ୍ଥା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।

(ଗ) କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ :

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଭାରତରେ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ମାଟି, ପଥର ଓ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ; ଋକ୍ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ କାଠ, ଧାତୁ, ଚମଡ଼ା ଓ ତନ୍ତକାମ; ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ମାଟିପାତ୍ର ଓ ଲୁହା ନିର୍ମିତ ଉପକରଣ, ବେତକାମ, ଲୁଗାରଂଗ କାମ, ସୂତା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଭାରତରେ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ପରମ୍ପରାର ଏକ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କଲା । ସେ ସମୟରୁ ଅବିରତଭାବେ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପର ପ୍ରଗତି ଘଟି ଆଜି ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ଏହା ଏକ କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ହୋଇଛି । ଭାରତର କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ମାଟି, ପଥର, କାଠ ଓ ଶିଙ୍ଗର ମୂର୍ତ୍ତି, ପାତ୍ର ଓ ସାଜସଜା ଉପକରଣ; ସୁନା ରୁପାର ଅଳଙ୍କାର ଓ ତାରକାସୀ କାମ; ବିଭିନ୍ନ ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ଓ ଗୃହରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉପକରଣ; କନା ଓ ସୂଚୀ କାର୍ଯ୍ୟର ସାଜସଜା ସାମଗ୍ରୀ; ଚମଡ଼ା କଷଣ ଓ ରଂଗଲଗାଇବା; ଲୁଗା ସିଲେଇ କରିବା; ବାଉଁଶ, ଛତା, ବେତ ଓ କତାରେ ନିର୍ମିତ ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହାର ସାମଗ୍ରୀ; ହସ୍ତତନ୍ତରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶାଢ଼ି, ଚାଦର, ଧୋତି ଓ ଗାମୁଛା ତଥା ଆଚାର, ବଡ଼ି, ପାମ୍ପଡ଼, ଫଳରସ, ଚଟଣୀ, ଜାମ୍, ଜେଲି ପ୍ରଭୃତି ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଅନେକ ବିଦେଶ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରି ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତିରେ ଏକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

(ଘ) ବାଣିଜ୍ୟ :

ଭାରତର ବାଣିଜ୍ୟ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପରମ୍ପରା । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ଓ ବହିର୍ଦେଶ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ; ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବାଣିଜ୍ୟ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆନ୍ତର୍ମହାଜନପଦ ବାଣିଜ୍ୟ; ପୌରାଣିକ ଯୁଗରେ ଉଭୟ ସ୍ଥଳପଥ ଓ ଜଳପଥରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବାଣିଜ୍ୟ; ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ପୋତାଶ୍ରୟ ନିର୍ମାଣ ଏବଂ

ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟର ବିକାଶ; ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଉଭୟ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ ବହିର୍ଦ୍ଦେଶ ବାଣିଜ୍ୟର ଦ୍ରୁତ ପ୍ରଗତି ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ବିଭିନ୍ନ ଏସୀୟ ଦେଶ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଭାରତରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ବାଣିଜ୍ୟିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସୁଲତାନୀୟ, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହି ପରମ୍ପରା ଅବ୍ୟାହତ ରହିଥିଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ଏହି ପରମ୍ପରାଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଜ ଦେଶର ବ୍ୟାବସାୟିକ ଉନ୍ନତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠିମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଭାରତ ପୂର୍ବକାଳର ବାଣିଜ୍ୟିକ ବିକାଶକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଆର୍ଥିକ ପ୍ରଗତିରେ ବାଣିଜ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି କଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରୁ ଗୁପ୍ତଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ସାମୁଦ୍ରିକ ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ଲୋଥାଲ୍, ଭାରୁକଚ୍ଛ, ସରପରକ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତି, କେଲିନା, କାବେରୀ ପାଦ୍‌ନମ୍, କୋରକାଇ, ସାଲିପୁର୍, କୋଟାୟାମ୍ ଓ ମୁଜିରିସ୍; ନଦୀ ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ କୌଶାମ୍ବୀ, ଅଯୋଧ୍ୟା, ଶ୍ରାବସ୍ତୀ, ପୋଟଣ, ପଇଠାନ, ବାରଣାସୀ, ଚମ୍ପା ଓ ପାଟଳୀପୁତ୍ର; ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ତକ୍ଷଶିଳା, ଉଜ୍ଜୟିନୀ, କୌଶାମ୍ବୀ, ବାରଣାସୀ ଓ ପାଟଳୀପୁତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଥିଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତରୁ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଓ ଭାରତ ମାନଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ସେଥିରେ ପ୍ରମୁଖ ବନ୍ଦର ଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କର ।

(ଙ) ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି :

ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ଭାରତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଆର୍ଥନୀତିକ ପରମ୍ପରା । ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାରେ ଗ୍ରାମ ହିଁ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶର ମୂଳ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଗ୍ରାମର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେ ସମୟରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ରହି ଆସିଛି । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ କୃଷି, ପଶୁପାଳନ ଓ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇ ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତି କରାଯାଉଥିଲା । ସେ ସମୟର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ 'ଗୁରୁକୁଳ' ଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପ୍ରାକ୍-ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମକୁ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ କରାଯାଇଥିଲା । ଚାଷୀକୁ ଜମିର ମାଲିକାନା ସ୍ୱତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଥଲା । ଆଜିର ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ପୁରାତନ ସମୟର ଆର୍ଥନୀତିକ ଉପାଦାନ ଓ ପଦ୍ଧତି ସ୍ପଷ୍ଟ । ଆଜିର ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ଆଧାରରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଏବଂ ଏଥିରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ପରମ୍ପରା ପ୍ରତିଫଳିତ ।

ଉପରଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରାର ପ୍ରାଚୀନତା ଓ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନତା ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରା ଭାରତକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚିତି ପ୍ରଦାନ କରିଛି ଏବଂ ଏହି ପରମ୍ପରା ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟକୁ ସଂଗଠିତ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଏକତ୍ର କରିପାରିଛି । ସୁଖର କଥା ଯେ ଭାରତରେ ସାମାଜିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ହେବା ଫଳରେ ପୁରାତନ କାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ କେତେକ କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋପ ପାଉଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. **ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ।**

(କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

(ଖ) ଭାରତରେ ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା କି ଭଳି ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ?

(ଗ) ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପରମ୍ପରା ଭାରତରେ କେବେଠାରୁ ଓ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

(ଘ) ଭାରତରେ କିପରି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

୨. **ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ।**

(କ) ଯୌଥ ପରିବାରର ସମ୍ପତ୍ତିରେ କାହାର ଭାଗ ଥାଏ ?

(ଖ) ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କିପରି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ ଓ ସାକ୍ଷାତ ସମୟରେ କିପରି ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଏ ?

(ଗ) ଭାରତୀୟମାନେ କିପରି ସାମାଜିକ ଉତ୍ସବଗୁଡ଼ିକ ପାଳନ କରନ୍ତି ?

(ଘ) ସମସ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ କେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ନିଜ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତିଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ?

(ଙ) କେତେକ ଧର୍ମରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ପୂଜା କରିବାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି ?

(ଚ) ଭାରତରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତକୁ ମନୋରଞ୍ଜନ ଓ ଜୀବନଯାପନର ମାଧ୍ୟମ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ?

(ଛ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କଲା ?

(ଜ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଦୁଇ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?

(ଝ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତିର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ କୃଷିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର କାରଣ କ'ଣ ?

(ଞ) ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ବାଣିଜ୍ୟର ବିକାଶ ପାଇଁ କ'ଣ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ?

୩. **ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ।**

(କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ବିବାହକୁ କି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ?

(ଖ) ଆକ୍‌ବର ଘୋଷଣା କରିଥିବା ନୂତନ ଧାର୍ମିକ ପନ୍ଥାର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?

(ଗ) ମୁସଲମାନମାନେ ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ?

(ଘ) ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର କେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ?

(ଙ) କେଉଁ ବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

(ଚ) ପୁରାତନ ଯୁଗରେ କିଏ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଆଦର୍ଶ ହେଲେ ?

(ଛ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେଉଁ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଆଠଟି ବଂଶ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଥିଲା ?

(ଜ) ଅମଲାତନ୍ତ୍ରର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ?

(ଝ) ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠିମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?

(ଞ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

୪. ନିମ୍ନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ବାଛି ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ସହିତ ଲେଖ।

(କ) ଭାରତୀୟ ପରିବାରରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ କିଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି ?

(i) କେବଳ ବିବାହିତ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ (ii) କେବଳ ଅବିବାହିତ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ

(iii) କେବଳ ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ

(iv) ବିବାହିତ ବା ଅବିବାହିତ, ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ବା ନ କରୁଥିବା ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ

(ଖ) ପରମାତ୍ମା ସହିତ ଆତ୍ମାର ସମ୍ପର୍କ ପାଇଁ କେଉଁଟି ସର୍ବଜନାଦୃତ ?

(i) କର୍ମବାଦ (ii) ଭକ୍ତିମାର୍ଗ (iii) ବ୍ରାହ୍ମମାର୍ଗ (iv) ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା

(ଗ) କେଉଁ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ?

(i) ପ୍ରାଗ୍-ଐତିହାସିକ (ii) ବୈଦିକ (iii) ମୌର୍ଯ୍ୟ (iv) ଗୁପ୍ତ

(ଘ) କେଉଁଥିରୁ ଭାରତୀୟ ପାରମ୍ପରିକ ନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ହୋଇଛି ?

(i) ବୈଦେଶିକ ପ୍ରଭାବ (ii) ପ୍ରାଚୀନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା (iii) ସାମବେଦ (iv) ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା

(ଙ) କାହାକୁ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନତମ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କାରାଯାଏ ?

(i) ବେଦ (ii) ଉପନିଷଦ (iii) ରାମାୟଣ (iv) ମହାଭାରତ

(ଚ) କାହାର ଆଧାରରେ ଆୟୁର୍ବେଦ ଚିକିତ୍ସାର ବିକାଶ ହୋଇଛି ?

(i) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ (ii) ବୃକ୍ଷଲତାର ଔଷଧୀୟଗୁଣ

(iii) ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିର ଆବିଷ୍କାର (iv) ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପକରଣର ଉଦ୍ଭାବନ

(ଛ) ବୈଦିକ ଯୁଗର କେଉଁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀରୁ ସଦସ୍ୟ ମନୋନୀତ ହେଉଥିଲେ ?

(i) ଜନପଦ (ii) ଗଣ (iii) ସଭା (iv) ସମିତି

(ଜ) କେଉଁ ସମୟରେ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ପୌର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା (ii) ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତା (iii) ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗ (iv) ଗୁପ୍ତ ଯୁଗ

(ଝ) କିଏ ଭାରତରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ନିୟମିତ ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?

(i) ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟ (ii) ଅଶୋକ (iii) ଆକବର (iv) ଲର୍ଡ ରିପନ୍

(ଞ) ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ କ'ଣ ପରିବାରର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ?

(i) ସୁନା (ii) ଗୋ ସମ୍ପଦ (iii) ଚାଷ ଜମି (iv) ଘୋଡ଼ା

୫. ପାଠରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତୁମ ପାଇଁ କାମଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ସହାୟତାରେ ସମ୍ପାଦନ କର।

●●